

Literatūros menas

Leidžiamas
nuo 1946 m.
liepos 21 d.
Beine
septadieniais

LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

Nr. 45 (2242)

1989 m. lapkričio 4 d., šeštadienis

Kaina 10 k

Dabarės, prabėgus metams, galime remiau pasverstyti, kodėl Kauno dramos teatro vyriausiasis režisierius Jonas Vaitkus paliko savo postą. Vienas iš praėjusio dešimtmiečio Lietuvos teatro heroių, kurio veikla greta kitių geriausią Respublikos režisierių ir suklečių garų salyje lietuviško „teatro buma“, tarytum vėl pernelyg nelogiskai. Išlelti iš teatro, kai jis pagalau paliko ramybėje įvairios komisiros, kai jo paskutiniu spektakliu „Golgotos“ pagal Cingizo Altmatovo romaną „Elafotas“ pirmąkart buvo išleistas be priverstinį kupiūrą, pelnė penktojo „Pabaltijo teatrų pavasario“ Didžiųjų prizų. Kai pristatytas TSRS valstybinei premijai Kai pagalau išsiugdė savo aktorių, kurie išgaliavę pagalvo ramybėje įvairios komisiros, kai jis varu varę, jis néjo, ištvertė tryliką metų, o šai dabar, pasisekimė apogėjuojant Telybės dėlei verfa prisiminti, kad ne visi artistai Kaune jų mylėja — pernelyg ūmias būdo, pernelyg kategorikas, pernelyg relikus. Bet režisierius ne iš tų žmonių, kuris po aktoriaus kalbos susirinkime sudėtu ginklus. Tai iš pagreitino ir palengvino išsišyrimą. Slus poegliu Jonas Vaitkus dar kartą pasipriešino nekenčiamam mene automatizmu ir rutinai, su kuria jis teatre nesitaikė nuo pirmų kūrybių žingsnių. Ir atsidorė gatvėje — ne tik be teatro, bet ir be titulų, garbėvardų, tokis „ellinis pilietis“. Žinoma, kad režisierius, ilgus metus garsinės Kauną ir

visą Respubliką, iki šiol neturi garbės vardo, — gėda ne jam, o tiems, kurie jį suteikia. Beje, tos visas regalijos seniai jau pradėdios reikiškę.

Bet šis faktas — kaip aisbergo viršūnė — ir parodo, kad Jono Vaitkaus likimas — Hipikas talentingo tarybinio režisieriaus ir apskritai menininko likimas. „Arus sunaikinom, o dabar stebimės, kad tik varnos aplink mus teskraido“, — lie Vincas Krėvės žodžiai iš J. Vaitkaus inscenizacijo „Sardino“ ir paaiškintu, kodėl kai kurys džiul, dabar tarybinis teatras dūsta be režisūros asmenybų, kolektyvams vadovaujant „laikinai einančiai režisieriaus pareigas“ žmonės. Kaip tos asmenybės buvo gnuždomos, Jonas Vaitkus žino ne iš laikraščių.

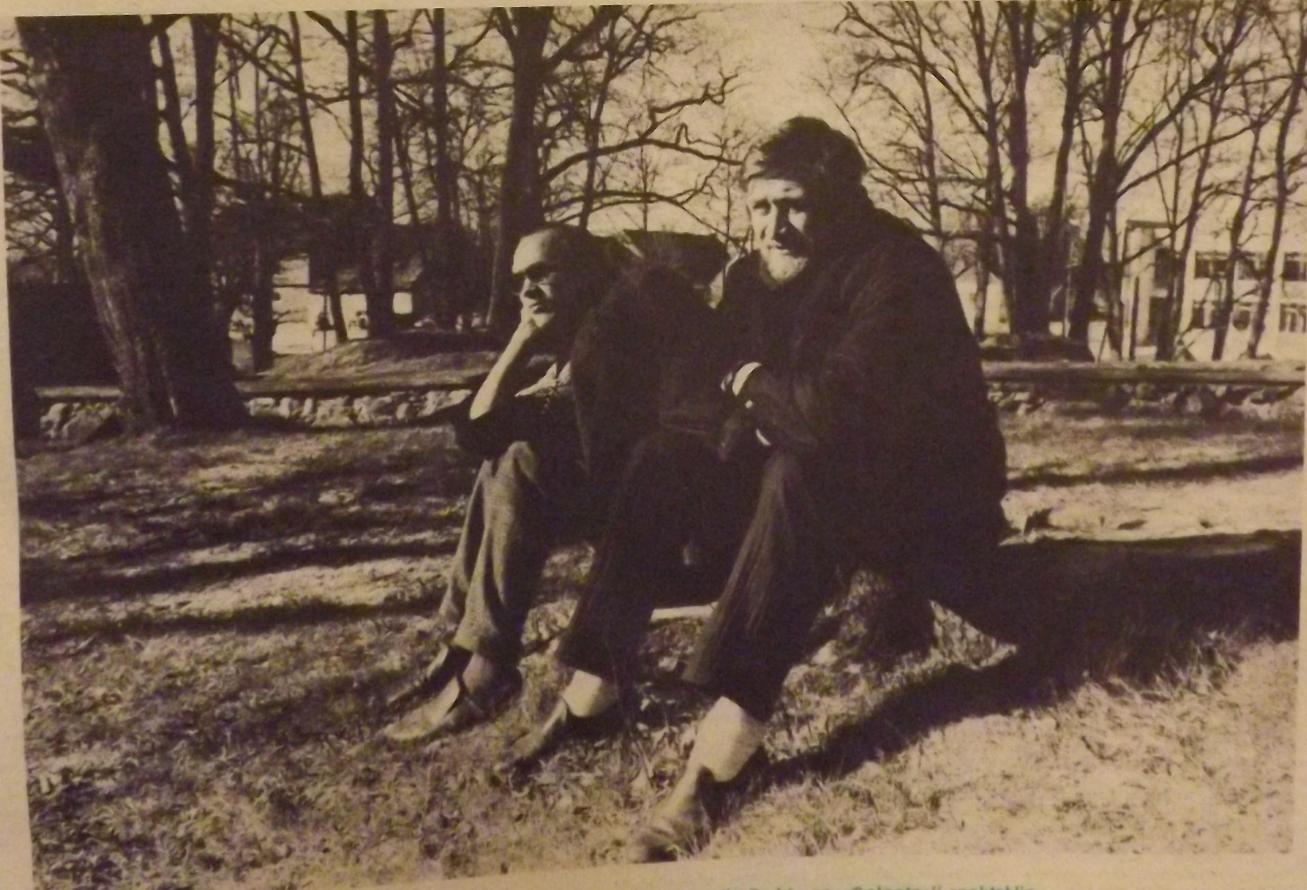
I Kauno dramos teatra jis atėjo 1974 m., kai klerstijo tie dar Marko Tveno apraišyjei patirtai: „O kas yra patriotas, žekyk, meldžiamesis! Nagi tas, kuris išlažoja pries Pirmają Seimą ir liaupsina imperatorinę bei virlausybę, nepalsydamas, telstas jie ar ne — o ypač tada, kai jie neteisės“. Kaune būti anuomet „patriotu“ buvo dar sunkiau nei sostinėje, nes relikėjų Miltai ir savo miesto Pirmajai Seimai, ir Vilniaus, ir Maskvos. Jau oficialiai aprobuoti, kritikos entuziazmingai įvertinti ir ligai Kaune validinti po gastrolės. Vilniuje buvo uždrausti J. Vaitkaus spektakliai „Kingas“, „Literatūros pamokos“; i

NUKELTA 16 P.

VALDAS VASILIAUSKAS

ŽMOGUS BE UNIFORMOS

Paskutinis Jono Vaitkaus autografas Kaune

TSRS valstybinės premijos kandidatas Jonas Vaitkus su savo mokiniu Pavilu Budriu po „Golgotos“ spektaklio.

Kestutė Bruselevičiūs nuotraka

Kiek ad suprantu, pati kaičiai apie Kau-
no universiteto projektą steigti ar akur-
tūrė idėja savimi gradi, pirmiausia dėl to,
kad Vakarų pasaulio galvojimas apie
universiteto organizacijos principus skiria-
si nuo to, kas dabar yra Sovietų Sąjungoje.
Cia vyrasčiai principas išlaikyti didelius
universitetus su autoritetingu personalu,
kuris suteikia doktoratus, duoda mokali-
kumo garantijas, tuo tarpu Vakarose, tiek
Francūzijoje, tiek Anglijoje, tiek Plietų Amerikoje,
bendra tendencija yra dauginti uni-
versitetų skaičių ir mažinti jų dydį.
Manome, kad universitetų negali gerai funk-
cionuoti, jeigu jis turi daugiau negu 20–
25 tūkst. studentų. Sitai Sorbonos susproto-
go į 15 universitetų, Brazilijoje iš karto
steigta 60 universitetai. Aliku, kad tokiam
krautui kaip Lietuvai reikėtų kokių keturių
universitetų, Kauno universitetas turi tradi-
ciją, jis jau buvo, kaičiai šimtų tūkstan-
čių gyventojų mieste jam yra visos sąly-
gos, taigi čia principo dalykai.

Kitas reikalas, kaičiai daryti dabar, kaip iš
viso suprasti dabartinių universiteto funk-
cijų pasaulio ir kaip pasiūruti ateitiui.
Imkime Kauno universiteto steigimo 1922–
1923 m. pavyzdį. Buvo surinkti žmonės,—
inteligentų tuomet buvo nedaug,— kurie
galėjo ką nors apie ką nors kalbėti; Valži-
gantas skaitė lietuvių literatūrą, toks jis
ten profesorius, bet praktikai pažino—
visus literatus ir padarė naudingą darbą.

Sis A. J. GREIMO pasakojimas yra paruoštas, remiantis magnetofono išrašu, šiek tiek
„apdorojant“, sutraukiant iš jų. Klausimai lietė mokinius, humanitarinės kultūros plėtotės
perspektyvas Lietuvoje. Naujojo Kauno universiteto ir Vilniaus universiteto Filosofijos
fakulteto funkcijų aptaromas bendrame Lietuvos atities horizonte. Profesorius ne
vienu kartą pabrėžė, jog mums būtina reikia turėti autoritetingą ekonomikos, mokslo,
apskritai kultūros perspektyvas projektuojančią instanciją — tarybą ar komitetą.

Interviu su A. J. Greimu

Taigi būta pasiūlų savamokslį ar pasiūlau-
busių rusų universitetus, tačiau laikyt-
ių principo, kad profesorius reikia iš-
kviečti iš užsienio ir parodyti, išmokyti,
kaip vyksta universitetinių darbų. Sitai
buvo iškiesti iš Sveciarijos, iš Vokietijos,
iš rusų pabėgalių tarpo ir suderinti labai
rimtis mokslininkų kadrus. Per keleivius me-
tus jie paruoše naują kartą, išmokyti lie-
tuviai: didžiausia iš jų — L. Karšavinas,
Bremberis, lotynų kalbos profesorius (A.
Churgino mokytojas). Jie aiškino, kad rei-
kie išmokyti senjorus ir užsienio kalbas, su-
darė darbo atmosferą. Taigi čia principas
nėra blogas, bet pirmiausia reikia galvoti,
ko norime iš universiteto. Dar vienas pavyzdys — tai Turkijos İstanbul universi-
tetas, jis tėse otomanų, imperiškų tra-
dicių, prezidentas diktatorius Ataturkas
nusprenė jį vakarinį. Jis pasiekė, kad
universitetas vieneriems metams uždra-
mas, ir sukiėtė ūveicarių komisiją, kuriai
pasakė: ponai, jsteikite man universitetą,
duodu vieneriems metus. Komisija nuspren-
dė, kokie fakultetai turi būti, patikrino,
kas iš turkų tinka dėstyti, sukiėtė už-
sieniečių profesorių ir po metu rugiėjo
mėnesį atidare naujų universitetą. Taigi
iš mūsų atveju reikia parinkti komisiją, kur
ri galvotų, koks turi būti tas atities uni-
versitetas — Turkijoje buvo žiūrėta į E-
uropą, pagal jos modelį daryta, užtar-
tai arba išrodo, kad juokingas dalykas būtų
atkurti 1940 m. universitetą, kadangi tai
ejimas algai, o ne pirmyn. Dabar Vaka-
ruose universiteto krize, galvojama apie
žmogaus pašaukimą, studentų parinkimą,
studentų misiją.

Yra problema, kuri mane labiausiai ži-
kuoja. Tai bendras futuologijos klausimas —
kas yra planavimas? Charakterin-
giausiai planavimas pasireiškė Sovietų Są-
jungoje Stalino planais, tom piailelkem.
Sitas planavimo principas buvo bendras
visoje Europoje, reiškėsi vienokiečių ar
kitokiais būdais. Pavyzdžiu, Prancūzijoje
de Gaulis buvo steigęs planavimo minis-
teriją, kuri turėjo atrinkti, ką, kokios sri-
ties Prancūzija gali ir turi veikti. Tai lie-
čia ne tik universitetą, bet apskritai per-
spektivas, sekyms, aeronautikos, kompute-
rių, medicinos srities, kurias reikėtų rem-
ti, — čia būtina dėti pinigus, teilti pastan-
gas. Pagal čia principą buvo pakalitus 6
ar 7 temos. Sí planavimo idėja, man atrodo,
nėra bloga: nereikia komanduoti, bet
reikia subvencionuoti, paramom pasikirti daugiau tyrinėtojų ten ar kitur. Būtina rimtai
apvarysti ir numatyti, kokios srities lie-
tuviai gali pasireiškii, kokiomis sritimis rei-
kia specialistai, kadangi išlaikyti ne tik di-
džiųjų temų ieškojimo ir pramonės išvysi-
stymo, bet tinkamus specialistus paruo-
siomo klausimus.

Reikia komanduoti, kaičiai numatyta. Tai
čia tik remus duodu, bet apie tą universi-
tetą galvoti.

Plano ministerija Prancūzijoje prieš 15
metų išnyko, iki tikių plano komitetas,
ir tenai kokiis 20 bendrabudriais, kurie pa-
teikia raportus, kas ir kokiuoje srityje bū-
tų perspektyva. Vienu žodžiu, yra tikta
grupe galvojančių žmonių, bet nieko ne-
vykdantinių ir norinčių išvis suprasti, kur
pasaulis einā. Lietuviečių pirmiausiai rei-
kių išteigti tokia laryba, kaip jūs vadinate,
ar komisija, kokių komitetų, kurio pareiga
būtų galvoti. O galvoti yra labai sunku,
reikia ne tik labai daug žinių, bet iš viso
galvojančių žmonių, kurieims patinka gal-
voti ir kurie gali ką nors sugalvoti. Sitai
kito, turėti autoriteto pagrįsti, planavimo
reikia; remiantis tokiais samprotavimais,
galėtų būti numatyta ir universiteto vieta.
Universitetas tėra vienos bendro pramo-
nės ir kultūros vystymosi elementas, ir jo
problemų būtina spręsti galvojant, ką
mes norime iš Lietuvos padaryti, kokiomis
selygimis žmonės gali gyventi, nepasaky-
siu, laimingai, bet patenkinti savo dalia
ir jaudinėti gerai, laisvai, turedami gal-
imybę prieti priekūnų vertibų. Ne-
sekau — laimingas žmogus, bet tokis
žmogus, kuris randu savo vieną pasaulio
je ir gali ramiai gyventi, dirbti, džiaugti
laivaisiai, turėti šeimą ar neturėti še-
mos, turėti vaikų ar neturėti vaikų — tai
ir yra ramus gyvenimas; žinoma, yra
žmonių, kurie mėgsta triukšmingą gyveni-
mą, bet vienam reikia vienos.

I fakų komisių ar tarybų jėgančias
žmonės turėtų būti atviri pasauliui, domé-
tis tam tikra problema. Reikėtų kvie-
ti užsieniečius — danus, ūveicarus, —
uzsikuriant raportus viena ar kita tema. Jie
aišvuočiai, apžiūrija Lietuvos gyvenimo
salyges ir, remdamiesi savo patyrimu, ga-
lėtų pačiai, kai galima daryti, kur galima

Kitas planavimo sunkumas yra šiandieninė technologijos revoliucija. Marks-
izmo bazinė struktūras ižlūpė ekonomi-
koje, kad labai gerai, bet nuo Marksio lai-
kų mokslinis galvojimas pasikeitė dviej
kryptim. Pirmiausia, žvelgiant į istorijos
vykymą visuomenėje iš kai kuo K. Le-
vistros, paaiškėja, kad nors ekonominės
struktūros iš tiesų yra fundamentalios, bet
dar gilesnės struktūros — ūlmos
struktūros, giminytės struktūros, kurios
yra ankstyvesnių istoriškai; tai atskiri ūlmo
genčiai, susigiminiavimais, tuo grindžiamas ir
ekonoma, ir sociologija, ir kt. Seima yra
bezė, pasikeitimas moterimis yra priemo-
nu sudaryti visuomeninės ryšių, kurie
nebūtų grindžiamai krauju pagrindu. Da-
bar išlaikyti dar vienos fenomenas: eko-
nominių struktūrų svarbius, bet už jas gi-
liau — evoliucijos atžvilgiu — yra tech-
nologijos struktūros. Dabar mus vedė
priekis, jei apie kokią nors pažangą gal-
mai kalbėti, technologija, ji nulemia ir
ekonoma, o ne atvirikiai. Situo supre-

timu ir turėtų remis mūsų šiandieninė
atities planavimo projekcia. Jeigu žinom,
kur eina technologija, tai čia ir dedam
milijonus, milijardus, statom fabrikus.

Imkime kad ir visa tą organų perklimo
iš vieno kūno į kita technologiją. Anka-
čiai žmogus gyvendavo, numirdavo lovo-
je, ir viskas, dabar neskars lovoj nebė-
miršta, visi miršta ligoninėse, visi gims-
tligoninėse, ir iš viso žmogus nebaminėta;
Amerikoje jau iš viso nebemadinga kel-
bėti mirži, kai tiktais kai nori išnykti,
ta, tai tuo keičių nukūla, tik apie mirži-
nės. Mano draugas A. Liukas sak-
yavo apie sergeantį: „Umžius pasibaigė“.
Anksčiau žmogus gyvendavo savo gy-
venimą, kiek jis paskirta gyventi, paskui
numirdavo, o dabar jau ne, kažkokios li-
gos atsirado. Matom fantastiškų medici-
nos išsivysymą tam, kad jis išskotu nauj-
lių ir paskui galėtų jas gydyti, kurti ap-
siligų ir paskui galėtų jas gydyti,

kur su savim atneša kompiuterių.
Žino, kad kompiuteriai kvaili, jis galv-
iavos eina arba neina. O binarinis — „taip“
ar „ne“ — jis yra tamsas prototipas.
Imkime kad galvijame gyvenime, kad bus
ar bloga, gražu ar negražu, tiesa gera
mes. Saertas yra daves gerasi defini-
ja „kas yra laisvė?“ — „Laisvė yra pa-
rinkimas tarp dviejų būtinybių“. Kitas
Zmogui išlaikyti komplikuotos problemos,
ir sprendžiamos Jos derinant kokias iš
pozicijas kompromiso būdu.

Taigi yra labai svarbu, kad išliau
pieturų ir binario galvojimo būtybū
tu perteinio galvojimo. Reikėtų pripa-
rinti žmones prie situacijų kompleksu-
mo, kaičiai išsiesti iš blogos situacijos,
mokėti gerai iškelti klausimą ir duoti ka-
lis geris sprendimus. Pripratimas prieš
galvoti yra tikra žmonijos nelaimė. Man
atrod, kad mokėjimas galvoti, formuluo-
ti problemas, galvojimo didaktikos prob-
lems būtybū viena iš semiotikos užduočių.
Žmonės klausia, kam ta semiotikos rei-
tinga, ar čia kokia nors teorija šalia kito
filosofijos teorijos? Ne, vienintelis semioti-
kos pasiteisinimas yra tas, kad jis turi bū-
ti teorijos pagrindas galvojimas, kuris siekt
u realizacijos, kuris nenutrauktu rūgys su
realybė. Pavyzdžiu, kodėl taip svarbu el-
dziai analizuoti teksą? Reikia suprasti jo
komplikuotumą ir iš to jau daryti apiben-
dinančias išvadas, pritaikomas kitoms si-
tuacijoms.

Zinoma, semiotikos kaičiai teorijos desty-
mas — vienos dalykas, kitas bendrasis
dalykas — priparinti prie semiotinio gal-
vojimo, ir tai liestu humanitarinius bei so-
cialinius mokslus; reikia priparinti žmo-
nes prie galvojimo, kaičiai galvojimo formą.
Kai semiotikos teorija pamažu kūrėsi,
destydamas aš mėgdavau duoti pavyzdį,
kai reikia manipuliaciją. Manipuliacija yra,
kai vienes žmogus veikia tam, kad kitas
žmogus ką jo viejo darytų; pavyzdžiu,
valdymas — kaičiai valyti žmones, kad ta-
vęs klausytų. Savo noro, velios perklimi-
mas yra viene iš pagrindinių visuomenės
veiklos, visuomenės veikimo formų. Tai
pasekintine ne tik apie valdžią, bet ir apie
reklamos pasaulį; knygų pardavimą, pirkimo
ir t. t. Aš studentams sakydavau, jei
žiūrėsim tiktais į formas, o ne į turinį, tai
diktatoriaus galima parduoti tokiu paciu
principu, taip paciai metodai, kaičiai ir mul-
to mitelius; semiotikai skirtumo čia nėra;
galima parduoti diktatoriaus, galima perdau-
demokratijas, galima parduoti prancūzišką
kultūrą. Taigi viskas priklausa nuo to,
kaičiai sugebi įkalbėti, čia, aštu, kalbu vul-
garinamas, norédamas padėti suprasti
žmonėm, kas yra forma ir kas turimys.
Žmogaus poveikis žmogui yra tam tikra
forma: mokėjimas tvarkytis taip, kad kitas
su tavei bendrauti, tegu ir tavo priešas
būtybū. Visa tai liečia ne tik tėvo ir vaiko
santykį, bet ir mokytojo su mokiniu,
funkcionierius su klientu ir t. t. Tai yra
visuomenės organizacijos principai. Si-
tas galvojimas persikelia į technologiją.
Sanfykiai su mašina irgi yra tam tikros
formos. Turima galvojimo ne tikta, kad žmo-
gus daro gestus ir mašina sukasi. Darbininkas
darosi kveilas, kai prieš jį 5 sagū-
tės, kurias jis turi vieną po kitos paspaus-
ti, ir jis spaudžia 8 valandas per dieną.
Bet jeigu išsiaiškinama, kaičiai jis integruo-
jasi į visą šią fabrikacijos procesą, kaičiai
yra šiuos sagūtės priešam, jis pareina į as-
meniškus sanfykius su mašinom ir pasida-
reliuoti, kaičiai išlaikyti ar mažiuoju žmogu, o ne
be objekto. Tai semiotinė pažiūra į so-
ciologiją, taip pat galima kalbėti apie
psychologiją ar literatūrą ir kt. Nebūtinai
čia viskių semiotikai išleisti, bet yra se-
miotinio galvojimo būdas, kaičiai viene iš
priemonių atliežinti žmogų ir paruoštį
pavyzdžiu, universitete, ašiniančiam am-
žiumi. Reikia iš jo pedatyti galvojant žmo-
gus, nes šiuo metu esantis darbo paskirstymas
yra žmogaus sukvailinimas.

Kalbant apie manipuliacijas, apie vie-
no žmogaus poveikį kitam žmogui, svar-
bu ne konstatuoti, kad vienas tie slpnas,
o kitas stiprus, bet kaičiai eligis žmogui,
kaičiai leisti savin manipuliuočiui ar neleisti.
Cia mums rūpi sintaksė, o ne paradigmata.
Dabar Fontanų rašo knygą apie se-
miotiką ir mediciną. Pavyzdžiu, šiuo me-
tu didžiausias nesusupratimas yra gydyto-
jų sanfykių su žmonėmis: jie nemoka kal-
bėti su pacientais, jieems rūpi vien ch-
mijos, vaistai, o nėra sanfykio su žmogu,
nors neabejotinė, jog tas sanfykis yra psi-
chosomatinius. Jeigu žmogus skauda, tai ne-
būtina kaičiai išlaikyti, jis gali išgyti ir
dėl psichinių priežasčių. Kitais
santykiai yra labai paprasčias — reikia
dėstyti tam tikrą semiotinę didaktiką, jei
noris išlaikyti, kaičiai gydytojas, turi kal-
bėti su ligoniu, kaičiai jis turi nustatyti žmo-
gukus sanfykius. Cia prieinam intus-
tukyvimo problema, kai žmonės vienai
kitu manipuliuoja geraja to žodžio prae-
cieji. Tai ne dialogo, kaičiai tam tikros dia-
lektikos, tam tikros veikimo, problemų
Taigi mes iš siūlom, kad, pavyzdžiu,

ATKELTA IS 2 P

dincinos fakultete, šalia specialybės dėstyto, žmonės, ypač tie, kurie bus praktikai-kuojuojasi gydytojai, išmokty su žmonėmis kalbėti. Išmokinamas su žmonėmis kalbėti ir yra mokytojo—vaiko problema, kai noridaryti. Mokytojo tikslas — taip veikti mokinį, kad jis predėly pats galvoti, kad jis turėtų išpūdį, jog pats suranda, išgaudę voja, jog galima ir toliau eti. Faldžiukai tei neturi būti pamoka, kai mokytojas dėsto, o mokininkai klausinė, bet turi būti tatai, ką vadinan majoritika, arba žmogaus ugdytumas, perduodant jam kompetenciją, o ne padarant jį žinių bagažu. Moderniškoje pedagogikoje yra idėjų, bet jos nesistemalizuotos, negalvojama bendrai, užtarbendroji semiotika naudinga tuo, kai ji sulyginė galvojimo formos ar veiklos būdai atžvilgiu visai skirtingesnės dalykus: paradavėjas krautuvėj ar mokytojas klasėj, ar gydytojas yra tas pat, tai ta pati žmonė tarpusiavo bendravimo problema. Kodėl žmonės nelaimingi? Jie yra į miestus suvažiavę kaimiečių, ar imsi Vilniu, ar Kaunu, tai pirmo suvarytų į krūvą generaciją; tradiciniai santykiai žuvę, žmonės vieni su kitaais nebendrauja, pasijunta vienisi. Bendras galvojimo tikslas — kaip padaryti tokią visuomenę, kuriuoje žmonės gerai jaučiasi kartu, o norint, kad kartu gerai jaučiasi, reikia, kad jie mokėtų vienas su kitu kalbėti, kad jie jaučtų, žinot, kokiems reikia ir kuo galima jiems padėti. Taigi, ruošiant universitetinius kadrus, būtinė, kad jie turėtų šiame humanizmo supratimā, tačiau moderniško humanizmo: nebūtinai, kad ten knygės skaitytais Géatis, Dantes, nors tai irgi svarbu, bet čia tiksliaskiri elementai, kurie prilimpa ar neprilimpa prie žmogaus. Kas gryra kultūra: tai visiškai išmokst, paskui visiškai užmiršti, o tai, kas lieka visiškai užmiršus, ir yra kultūra. Yra problema, kaip perduoti tą po žinių bagažo einančią kultūrą.

Pavyzdžiu, dabar žmonės valandų laikas žiūri televiziją (Prancūzijoje kiek vienas prancūzas kasdien 2–3 valandas paleidžia prie televizijos, kažkas panaušas ir pas juo darosi ar darys), tai reikią, kad sedintis prie televizorių būtų ne pasyvus, o aktyvus, kad jis suprastų, jaustų, kas manipuliuoja, ką jam sako ir čia nori pasakyti, kodėl vienam išvkyviui dvioma daugiau vienos, o kitais nuteiliams. Aktyvus dalyvavimas yra supratimui, tam tikras demistifikavimas, samoningumas, kadangi anapus ekrano sedinčiųjų rolo — manipuliuoti. Dabar viso pažallo universitetuose yra komunikacijos departamento, katedros. Pas jas dar nėtikytų, bet žinoma, kad įsteigta. Ir šioje srityje, kaip ir pedagogikoje, yra visokių modelių ir metodų mišinių, grąžiu išdėstyti teorijų košė, bet iš to nieko nešeina.

Grįžtant prie manipuliacijos problemos — veiklos įmonės gaminimo padidinimo pa-
vyzdys. Svedilioje darab daromi, tokie
bandymai. Fabrikuose yra darbo ekipos, i-
siemkiai, kad darbininkas galėtų paleisti
savo užsiėmimą. Pavyzdžiu, yra 15 žmo-
nių, dvi savaitės darbininkas dirba vien-
darbą, dvi savaitės kitą ir t. t. Siemkiai
kad visi žmonės dirbtų tą patį bendrą
darbą ir jausty, kai jie daro ką nors i-
padaro. Bet tokiemis dalykams reikia tyri-
netoj, kurie atliktu eksperimentus, kiti
vertus, reikia deštytojų, kurie išmokyti
tame specifiniuose.

Tai šita prasme aš galvoju apie tam tikrą atšievinimą, apie universiteto pri taikymą XXI amžiui. Žmonės turi žinoti, kad jei ilgai gyvens, kad jiems reiks keli profesijos, o siekiant, kad jie nesustabdytu, nesustabdyt, reikia išmoki galvoti. Visa tai galima vadinti bendraja kultūra.

suprantant šią kultūrą labieji kaip formų kultūrą nei turinio kultūrą. Siandieninių televizijų žiūrinčių vieny žiniuos daug plėtesnės; jie žino valstybes, miestus, miskus, tačiau tame žinojime lyvuo beturkė. Problema yra individuo kaip sintežės au-gimimas. Tai keistas fenomenas — valkai žino daugiau, o rašyti nemoka, seksualiai jie subrečia 14 metų, o pilietines teises iems duoda 18 metų. Amerikoje universiteteose studentai turi po 20—25 metus amžiaus, o IY protinis amžius dažnai 11 metų. Taigi protinis subrendimas nevyksta iki keturių su seksualiniu, nei su pilietiniu vadinasi, jaunuolis seksualiai netaiskingas, pilietiniu požiūriu netaiskingas, kadangi jo protinis galvojimas atsilikęs. Siandien pasidärė atvirkštėliai, negu anksti kuriai būdavo. Reikia turėti galvojoti kij civilizacijos faktą. Kai man pateikėtai ketq — koks lietuvius turėtų būti, tai kaip tu gali 5 eilutėm atskyt. Cie kyla žmonių problema; galima norėti, kad jis dolas būty, negriuotuolis — gerai, bet esmėta, jog reikia jo, kaip individu, struktūrą kreipti į tai, kad jis pasidaryt, pasak Vyduno, „sau žmogus“.

Kita universiteto problema — lengvumas paruošėjų, kurie galėtų ruošti kadrum visose srityse. Universitetas turi būti maziausiai dviem aukštyn. Be dėstyamo universitete, turi būti tyrinimo katedros ar organizacijos, kad universiteto profesorius nebūtų tikrai deštystojas, kai jis iurelė porą, trejelį, ketverę valandų per savaitę kontaktu su publiką, su studentais bet kad 30–40 valandų būtų paskirta tyrinėjimui. Reikalingi tyrinimo centrai, susiję su universitetu, kur seminarų forma su universiteto lygmenis jau perėjusiai žmonėmis būtų diskutuojama, siekiant aukštio lygio galvojimo. Tokiu tikslu buvo įsteigta mūsų mokykla, į kuria priimė mūsų tik balge universitetą — ruošiant doktoratų — ir laisvi klausytojai. Darbu forma mokykloje — seminarai; įspėjome, jimi labai maži, bet yra 150 profesorių pasiskirsčiusių į 60 ar 70 tyrinimo centrų. Sie centrai veikia autonomiškai, į juos leisvai susirenka žmonės, kurie kuo domisi. Kitas dalykas — užsienio profesorių rinkimas, salia 150 profesorių, tyrinėjimavodavys, yra apie 20 postų užsieniečiams iškvesti; galima iškvesti 6 mėnesiams ar metams, kiti 3 metus išbūna, o kiti vienam mėnesiui; jie keičiasi, vyksta lyg žiūžio krajuo cirkuliacija — reikia sudaryti iems publici, tad iš karto iškyla svečių mygalbū mokėjimo problema. Visa tai liečia ir Kauno ar Vilniaus universitetu. Reikia ieškoti sau vakarietį profesorių specialistų ir atrinkti Sovietų Sąjungoje. Yra juk protinę, prataujančią žmonių iš Kijeva, ar Alomgrada, ar kur kitur; tokius iškvest, tegul jie dešio rusiškai, bet kaip būtų paskutinius mokslo žodžis, iščiulpinti reikia. Lietuvos būtina padaryti smegenų koncentraciją ir to siekti taip pat naujuoju universitetu.

Yra dar vienas dalykas. Kauno universiteto reikia įsivaižduoti kaip centrą, kurį pirmųjų dvejų-trejų metų mokymosi vietą turėtų būti Marijampolė, kita — Alytus, trečia — Jonava ir t. t. Dabar susisiekimui nebologas, profesorių galia važinėti (kaip dabar yra Paryžiuje), o pasukti Kaune ar ryti riebus galvojimo universitetą, kurį žmonės galėtų pasivaikščiot parke (kai kuris ir Alytuose) ir galvot. Ankstais buvo populiarūs sistemos „campus“ (studentų miestelių, universitetų miestelių), norėta universitetus uždaryti, kad jie gvyndu kai kokioms uždarose vazose; dabar šių išėjo iš medos, dabartiniame problema — kai kiu būdu velti įvijgti studentų gyvenimui i miesto audini, kad jie tapytų gyvu menčiaudžiamie mieste. O kaip su fakultetais Petraičiūnais — jūs pristatėte Vilnius?

niuje, Kaune tų kвrtalу, kurie kaip lavon meiguojo paskirli, juose nera jokio socialinio gyvenimo. Cia atsirandа vidutinių erba mažy miesių reikšmė. Pavzdjiai, Prancūzijoje pristęgié universitetu; greta universiteto, už šimto kilometrų, yra universitelinis centras, kuriamo studijuojama pirmosios kelerius metus, paskui specializuojamas iki universiteto baigimo ruoštai studentus, o jau doktoratams — važiuojama kitur. Sitaip sprestys ir miegysti sumažinimo problema — kaip gražint įmonę į gamtą, kaip padaryti Lietuvos, kad toj pačioj gamtoj buty tinklas būtinyrinio ir techninio gyvenimo. Tai kartu ir ekologijos problema, bet liečia ir galvojimą apie universitetą. Aisku, kad ir Sieluose, ir Kleipėdoje turėtų būti universitetai, bet jeigu Kaune jau dabar turima ambičija, reikia padaryti taip, kad žalia dominojančio Vilniaus universiteto būtybė ramii salygyv universitetas, tyrinėjimui, eksperimentui, bandymo aukštijo mokyklos tokia kaip mūsiškė, — tuomet yra pasmës kurti. Svarbu, kad tai ne pasidarytų antros rūšies universitetu, tarkim, jeigu ten rinksis deštylojai, kurie nepaleko į Vilnius universitetą.

Dar kita yra universiteto specializavimo problema. Reikia nuspėsti, koks jų pašaukimas. Negalima domėti ir skandinalvais, ir kirkgeis, ir bulgareis, ir visukuo. Būtina turėti 1—2 sričių specializaciją, o kitos būty — geras aukštasis mokymas. Reikia steigti ne Skandinavijos departamento, bet nutarti, kad Baltijos jūra yra bendros kultūros arees, kad ta kultūra yra studijuojinas dalykas, būtina suprasti bendo šio arealo supratimą, į tai jei ne ir gryvenimo stiliumi, ir istorija, ir mitologija, ir kelbos; nesamone būty lyginės žvedy ir lietuvių kelbos, bet yra prasmėjanas studijuojant kaip priklausančias kažkokiam kultūros vienelui. Universitetai turi turėti savo specializacijos institutus, sakykinti Klaipėdos universiteto specializacija — atstovaujant Baltijai ir t. t. Užtai ir būtinum planavimo komisijos, kad būty kam galoti, kas daroma ir kas turi įteiti į bendrają Lietuvos įsivaizdavimo projekta: ką kios egzistuoja galimybės, iš ką lievius galį gyventi ir ką jie gali dirbti, kur jie gali terfiadinių rinkai pasiekti.

gali turpintinėje rinkoje pasireiksi.
Žmogus nori turėti namuką, turėt darželį, švario gamtoj (Vakarųose šiuo metu jau naikina vadinius premiesčių darbininkų kvartalus, rodo per televiziją į gerverką, kaip sprogdinę Lione 15 euklidinį namą); bet čia ne tiks ekologija, štai elgis verčieji ir šiuolaikinė technologija – tai XXI amžiaus baltosios rassos problema. Savo vietą pasuselyje ji gali išlaikyti tikta smegenimis. Mat geltonoji ir juodoji rassės puikiai dirba. Apskritai pasaulio dalyje išsidalino į dvi dalis. Tolimiajį Rytą pasidėrė ekonominės veiklos centru, kuris jau konkuruoja su Europa, Atlanto vandenynu. Ten atlyginimai prastesni, o žmonės darbūs, gudrūs. Turiu galvoj ypač Japonija, yra Taivaniš, Pietų Korėja, yra Singapūras, Maleizija, Honkongas – išvengti kuris žmonės viska suminima.

jūra, aplink kurią žmonės viską gamintis kartus pigiau negu Europa, — nėrė jokios prasmės gaminti vartojimo dalykuose. Nėra prasmės Lietuvos nei drobių austinėi turbtūb maisto gaminti, už keliadesmetį neberekės nė karvių, kadangi vienas kas atėja pigiau iš kitur. Taigi apie Lietuvą galime galvoti tik kaip apie galvąjančią Lietuvą. Dabar mokslo ir technikos pažanga tokia, kad galima būti visus fabrikus išdelint į kaimus, kiekvienas ekologiskai išvarus pastatėlis turėtų 20-30 darbininkų-technikų, kurie suvažiuotų savo našumom, kiekvienas gyventų savo kaimo, tarpusavyje laisvai šeštadienį, sekmadienį, dirbtu savo darželyje ir gyventu ekologiškai ir industriškai. Ašiuk, visa tai ja nebe mano kompetencija, bet tai galvojiliams apie visa lietuviškos erdvės valstybės.

pevyzdžiaus, iškam, dabartinių prancūzų automobilių fabrikų „Renault“ ar „Peugeot“ — jie gamina po 2 milijonus mašinų kasmet, jie ne patys didžiausiai pasauja, bet kokie ištisii septinti pagal gamybos kiekį. Dabar atskirai automobilio delis atiduoda gaminti mažomis įmonėmis (vienas gamina kokius nors varžtus, kitas — elektroninius) išlaikus ir t. t.), apie 50 tokius įmonių imasi užduoties pateikti sevo gaminius, paskui vienam fabrike viskas sudestoma, susukama, ir išeina mašina. Jei šitokį modelį paimesi, tai pamatyti, kad nėra jokio reikalavo visku telki Vilniuje ar Jonevijo, dar kur. Reikia tik kelius siųstyti, bet Lietuvai tai ne problema, aš matčiu, kad kelias daug kur pagerėję.

Kad ketini daug kuri pagerej. Iš Lietuvos galima padaryti tokį nacionalinį parką — ar vaizduoti prei Anykščius, kai kurios vienos labai gražiai išsaugotos, taigi reikia bėgt į miestą, bet reikia kartu su savim vežt premonę, pritaikius spalvas, galima peizažu ir ly fabrikelių pristatyti, nesiek jie nepakenkti. Be to, elektronika. Simtai japonų važinėja, ieško galvojančių žmonių, parka kompiuterių programas; vien tik tam programas popierių derydamas gali uždirbti pinigus ir gelyvint, čia tam tikru atžvilgiu yra Lietuvos aelėjus. Siokiamė konflikte būtinai galvot apie humanitarinius mokslus, apie filosofijos fakultetą Vilniuje ar kuriamą Kauno universitetą.

Kitaš dalykas — tyrinėjimo išlaivinimo

problema. Jus suklio į institutus, atskyré nuo studentų, kad neturėtum tiesioginio kontakto ir kad jūs tuose institutuose tapumėt valdininkais. Tuo terpu dabar Prancūzijoje siekiama, kad tyrinėjimų programos neužsiėstų išgiliai kaip trejus, maksimum — penkerius metus. Susidaro ekipa, turinti programą, kai ją įvykdo — velniop, kad nebūtų amžinių valdininkų, kurie tyrinėjimais žaikokliai užsimia. Pa- saulis keičiasi, metodai keičiasi, o jie tyri- nejai ir tyriyina vis tą pačį. Iš karto visko nepadarysi, bet reikia apie tai galvot kuriant studentų ruošimo bei tyrinėjimų programas, profesioninius funkcionieriams.

Galvojant apie tautos kultūrą, tautos istoriją, kultūrinį ir technologinių kadrynuošimas turi būti vienės dalykos, nesiskirstant į inžinierius ir humanitarus.

Siekiant užklausti kvalifikacijos, reikia daryti laip, kaip daro didesni Amerikos universitetai. Jie turi keletą laisvų katedrų, kurios už paskirtą sumą pinigų kviečia užsiėmimo piliecius. Jei išbūna po trumpos laikotarpio, tai per metus galima pakviesi tris profesorius. Vilniaus universitete tai galima būtų padaryti; reiketyt gerai apmokėti, kad žmogus laisvai gryvent, dėstyti, vedyti seminarus, perduoti žinojimą ir t. t. Tai yra minimilios priemonės, nereikalaujančios kviesti apsigyvent. Bet karu galima surasti vieną kitą rusų, ukrainietį, žydą, kuris norėtų apsigyventi, jaipareigotu už dvejų metų dėstyti lietuviškai. Sito nereikia bijoti. Jeigu į Lietuvą versžiai gryventi atsargos pulkininkai, tai gal ir protingi žmonės čia atsiviuoti.

Svarbiausia panaikinti tą tradicinį skirstymą į katedras, tradicinį dėstyto, kai vienos moksles atskirtas nuo kita griežomis užtveromis. Zmogus turi jausti, jog iš psichologijos, ir sociologijos, ir kita viskas eina kartu, turi bendrą funkciją.

visus tarp kurių yra
Galimybės didelės, tikslai reikia, kad
simonių būty, reikia išsiųsti kokį simtį
uzsieniui įvairių dalinių studijoti. O pro-
jektuojant aukštąjį moksą — galvoj
apie ateitį, juk prasidės visi reklamos,
publicitės moksai, kita vertus, ruošiant ad-
ministratorių-menedžierius, būtiniai papil-
domai, jeu po speciabilybės išsigimimo, su-
rėngti jiems — kad ir Filosofijos fakulte-
te bendradarbiuoti su mokslo

SAULIUS ZUKAS

jo išišripti: dažnai knygu rašytojas pasiunčia atkurti sudėgusiai Australijos lietuvių bibliotekai, o likusias — daug dažnų su meno albumais, istoriniais veikalais — jie pradymu atvežia ir perdavliai Vilniaus universitetui. Devanotavas neskada jokių atlygio už tai nereikalo...

Pavartęs „Vagos“ iš su ją bendradarbiavę
jėzuitų kooperatyvo išleistą A. Merkeliuką,
pažvelgęs į solidų tirazą — 100
tūkstančiu — ir lygiav ūkių pat solidumui
kaip (juk leidyboje dalyvavę ir privatių
kapitalų), ilg anksčiausiai savo
vyresniojo kolegės (A. Merkeliuk nuo 1929
metų reiškiasi ir spaudoje, buvo Lietuvos
žurnalistų sąjungos pirmmininku) sekme bei
galimybė padalinti linianus nikelius
padėti giminėms Lietuvoje. Deja, visas

ga juk išleista seniai. Man pažadėjo, kad į Greit Neką pasiūys... dešimt knygos egzempliorių. Ir viskas.

Juridiškai leidyklės vadovai, mafijos, teisūs. Knygos jau nebegina jokių autorinių teisės. O žmogūkasis padorumas ir žinių Niemai ne paslapičia, kad po tokio pelningo leidinio (juk knygos nereikėjo net rinkti), „Vagos“ vadovai save apdovanojo. Apie kooperatininkus jau nakaibū. Neudirbo išios knygos tik vieną žmogaus — vadovo.

— gus — rasytoj.
Ne šiai pagalbau algimėmė dvaisikai ir daūliškai. Bet apsidaržykimė aplink — kaip dažnai žalia Trispalvės keliama tegul ir nevisagisalo Rublio (kol nėra kitos valiuotos) vėlava. Prisminkime, kiek atitraido pralobusiu iš tautinės simboliko, stam-

replika

DĚL KO NEDEKOSIU „VAGAI“?

Turiu spintoje 1955 metais leista Aleksandro Merklio "Lietuvos dailės" dovanotą

jorko pašonėje, prisiglaudusį Merkelių šeimą. Ligi šiol akys stovi iš labai kulkus butas. Kadaisė mūsy spauda piktžiūgavo; garsus kritikas, „Lietuvos alio“ vyndaktorius ir Lietuvos prezidentas Amerikoje „taip